

مقدمه

تفسیر منسوب به امام حسن عسکری علیه السلام^۱ از منابع مشهور شیعه به شمار می‌آید و از گذشته مورد توجه فقها، محدثین و بالآخر مفسرین بوده است. در بسیاری از منابع مهم شیعی، می‌توان استناد به روایات این تفسیر را به وضوح مشاهده کرد. این

۱. تفاسیر دیگری نیز به نام تفسیر عسکری موسوم است؛ از جمله تفسیر «حسن بن خالد برقی» از امام هادی علیه السلام و تفسیر «ابو هلال عسکری» که از اهل سنت می‌باشد.

اثر تفسیری - حدیثی، بر اساس سخنان امام حسن عسکری علیه السلام [۲۳۲ - ۲۶۰ ق] است که آن حضرت در طی مدت هفت سال بر نویسندگان تفسیر [ابوالحسن علی بن محمد بن سیار و ابو یعقوب یوسف بن محمد بن زیاد] املا فرموده است.

جریان پیدایش تفسیر

شیخ صدوق رحمته الله علیه، نقل می‌کند: «یوسف بن محمد» و «علی بن محمد بن سیار» همراه پدران خود، از سلطه داعی الحق، حسن بن زید علوی -

امام زیدیه در طبرستان - گریختند و به سامرا نزد امام حسن عسکری علیه السلام پناهنده شدند. حضرت این تفسیر را بر آنها املا فرمود، آن دو می‌گویند: پدران ما شیعه امامی بودند و در شهر استرآباد [گرگان] زیدیها غالب بوده و ما تحت حاکمیت امام زیدیه بودیم. او به اندک بهانه‌ای شیعیان را به قتل می‌رساند، از اینرو پدران ما، شهر را به مقصد سامرا ترک کردند.

آنها می‌گویند: ما آنجا در یکی از کاروانسراها اقامت کردیم و سپس خدمت امام حسن عسکری علیه السلام رسیدیم؛ هنگامی که حضرت ما را دید، فرمود: «مَرَحِبًا بِالْأَوِينِ إِلَيْنَا، الْمُلتَجِّينِ إِلَي كُنْفِنَا، قَدْ تَقَبَّلَ اللَّهُ تَعَالَى سَعْيِكُمْ، وَ آمَنَ رَوْعَكُمْ وَ كَفَاكُمْ أَعْدَاءَكُمْ، فَأَنْصِرْفَا آمِنِينَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَ أَمْوَالِكُمْ؛ خوش آمدید ای کسانی که به ما پناهنده شدید! خداوند سعی شما را بپذیرد و در امان خویش

قرارتان دهد و شما را از شر دشمنان حفظ کند، پس به شهر خود در کمال امنیت جان و مالتان، باز گردید.»
ما با اینکه در صدق گفتار امام علیه السلام تردیدی نداشتیم؛ اما از سخن حضرت شگفت‌زده شدیم و عرض کردیم: ای امام! چه دستوری می‌فرمایید؟ چگونه به شهری که از آن گریختیم و هم اکنون تحت تعقیب هستیم، باز گردیم؟ امام علیه السلام به پدران ما فرمود: «خَلَّفَا عَلَى وَ لَدَيْكُمْ هَذَيْنِ - لِأَفِيدَهُمَا الْعِلْمَ الَّذِي يُشْرَفُهُمَا اللَّهُ تَعَالَى بِهِ، ثُمَّ لَا تَخْفَلَا بِالسُّعَاءِ، وَ لَا بِوَعِيدِ الْمَسْعِيِّ إِلَيْهِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَفْصِمُ السُّعَاءَ وَ يُلْجِئُهُمْ إِلَى شَفَاعَتِكُمْ فِيهِمْ عِنْدَ مَنْ قَدْ هَرَبْتُمْ مِنْهُ؛ دو فرزند خود را نزد من بگذارید تا به آنها علمی بیاموزم که خداوند عزوجل به سبب آن، شرافت و بزرگواری به آنان بخشد. شما نیز هرگز دشمنان را نخواهید دید و آنان کاری از پیش نخواهند برد. خداوند

عزوجلّ آنان را در هم می‌شکند و محتاج شفاعت شما در جلوی [چشمان] کسی که از او فرا می‌کردید، قرار می‌دهد.»

«یوسف بن محمد» و «علی بن سیار» می‌گویند: پدران ما طبق فرمایش امام عسکری علیه السلام ما را نزد ایشان گذاشتند و همراه خانواده به شهر و دیار خود بازگشتند. ما در مدت اقامت خود در سامرا، پیوسته خدمت امام علیه السلام مشرف می‌شدیم و حضرت همانند پدر با ما برخورد می‌کرد. در یکی از روزها به ما فرمود: «إِذَا آتَاكُمْ خَبْرُ كِفَايَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَبُوَيْكُمَْا وَإِخْرَائِهِ أَغْدَاءَهُمَا وَصِدْقِ وَعَدِي إِيَّاهُمَا، جَعَلْتُ مِنْ شُكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ أُفِيدَكُمَْا تَفْسِيرَ الْقُرْآنِ مُشْتَمِلًا عَلَيَّ بَعْضِ أَخْبَارِ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى بِذَلِكَ شَأْنَكُمَْا؛^۱ هرگاه خبر سلامتی

پدران شما و رسوایی دشمنان آنان و صدق گفتار من به شما رسید، به شکرانه این خبر می‌خواهم به شما «تفسیر قرآن» بگویم؛ تفسیری که مشتمل بر اخبار آل محمد صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى باشد تا بدین وسیله خداوند نشان و مقام شما را والا گرداند.»

ما از فرمایش حضرت خوشحال شدیم و عرض کردیم: ای فرزند رسول خدا صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى بنابرین، ما تمام علوم و معانی قرآن را فراخواهیم گرفت؟ امام علیه السلام فرمود: «تمام علوم را نه»، پس نخستین مطلبی که به ما املا فرمود، روایاتی در «فضل قرآن و اهل آن» بود، سپس تفسیر برخی از آیات را به ما املا فرمود و ما در مدت اقامت خود در خدمت حضرت [که هفت سال طول کشید] هر روز مقداری از تفسیر را می‌نوشتیم.^۲

۱. التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسکری علیه السلام، مدرسة امام مهدی علیه السلام، قم،

ص ۱۰.

۲. ماهنامه کوثر، ش ۶۰، ص ۸۵.

شیوه تفسیر عسکری

این اثر که به صورت تفسیر ترتیبی آیات است، پس از ۵ مقدمه، کل سوره حمد و بقره تا آیه ۲۸۲ تفسیر شده است. نگارنده این تفسیر ابتدا آیه و سپس کلام امام علیه السلام را آورده است و در ذیل آیات، معنای لغات، شأن نزول آیه و نیز مطالبی را پیرامون موضوع آیه و در موارد بسیاری روایاتی از سایر معصومین علیهم السلام درباره آیه شریفه بیان می‌کند. همچنین در ضمن تفسیر این آیات، برخی آیات دیگر را نیز به عنوان شاهد ذکر می‌کند و گاه به تفسیر آنها نیز می‌پردازد.

این آیات مورد اشاره بالغ بر یکصد و پنجاه آیه از سایر سوره‌های قرآن می‌باشد. تمامی تفاسیر این کتاب به امام عسکری علیه السلام منسوب بوده، در آن روایاتی از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه هدی علیهم السلام و حتی

حضرت زهرا علیها السلام نقل شده است.^۱

عنوان مقدمه‌ها چنین است:

۱. بحثی در علت تألیف کتاب؛

۲. فضل قرآن؛

۳. فضل العالم بتأویل القرآن و

العالم برحمته؛

۴. آداب قرائت قرآن؛

۵. سد الأبواب عن المسجد دون

باب علی علیه السلام.

در این کتاب، درباره سیره نبوی صلی الله علیه و آله، به خصوص مناسبات پیامبر و یهودیان، بحثهای متعددی مطرح شده و مجموعاً، در این تفسیر ۳۷۹ حدیث آمده است. بیشتر روایات، طولانی و مفصل است، به طوری که گاه یک روایت چندین صفحه را در بر می‌گیرد. همچنین در این تفسیر برخی آیات تأویل شده و بیشتر تأویلهای درباره معجزات پیامبر و

۱. فرهنگ کتب حدیثی شیعه، سید محمود مدنی بجستانی، نشر بین الملل، تهران، ج ۱، ص ۸۶.

شوشتری [م ۱۴۱۵ ق]، آیت الله خوئی [م ۱۴۱۳ ق]، محمد جواد بلاغی، میرزا ابوالحسن شعرانی و علامه طباطبایی، مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است؛ اما علاوه بر تأیید و اعتماد بسیاری از شخصیت‌های عالم تشیع، این تفسیر در حفظ ارزشهای علمی و تراث معنوی و فرهنگی شیعه، گنجینه‌ای ارزشمند محسوب شده و در گسترش معارف قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام نقش ارزنده‌ای داشته است و مطالب مهم تفسیری، اخلاقی و تربیتی را در طول قرن‌ها به نسل‌های بعدی منتقل کرده، گرچه اشکالاتی نیز بر آن وارد است.^۲

۲. برخی از این علما گفته‌اند: این تفسیر علاوه بر ضعف سندی، از نظر دلالت نیز شامل برخی معجزات غیر قابل قبول، غلو، افراط و عجایب غیر معقول است که در منابع روایی دیگر هیچ اثری از آنها نیست. همچنین وقایع خلاف مسلمات تاریخی در آن انعکاس یافته است. گاهی روایات نقل شده در این تفسیر اسلوب روایی خود را از دست داده‌اند و ظاهراً نقل به

امامان علیهم‌السلام است. در این اثر بیشتر از اسباب نزول آیات، به مصادیق آیات اشاره شده است.

سند تفسیر عسکری

این کتاب با سندهای مختلفی از شیخ صدوق علیه‌السلام نقل شده است و او از استادش «محمد بن قاسم استرآبادی» و او از دو راوی پیش گفته، از محضر امام عسکری علیه‌السلام روایت کرده است. «سلسله سند روایت کتاب نشان می‌دهد که نقل این تفسیر در میان محدثان و فقهای قم در قرن چهارم و پنجم متداول بوده است.»^۱

جایگاه تفسیر عسکری میان علما

اگرچه این تفسیر در میان بعضی از علمای شیعه مانند: ابن غضائری، علامه حلّی [م ۷۲۶ ق]، سید مصطفی تفرشی [م ۱۱ ق]، محقق داماد، محمد بن علی استرآبادی [م ۱۰۲۸ ق]، محمد بن علی اردبیلی [متوفای بعد از ۱۱۰۰ ق]، قهپایی [م ۱۱ ق]، محقق

۱. برگرفته از مقاله کتاب‌شناسی نرم افزار جامع التفاسیر نور.

الصادفی»، علامه سید هاشم بحرانی [م ۱۱۰۷ ق] در «البرهان فی تفسیر القرآن»^۱ و «حلیة الابرار»، محقق بحرانی [م ۱۱۸۶ ق] در «الحدائق الناضرة»، حویزی [م ۱۱۱۲ ق]، حسن بن سلیمان حلّی (شاگرد شهید اوّل و از علمای قرن نهم)، سید نعمت الله جزایری [م ۱۱۱۲ ق]، محمد جعفر خوانساری، صاحب «اکلیل الرّجال»، شیخ سلیمان بحرانی [م ۱۱۲۱ ق] صاحب «الفوائد النّجفیة»، ابو علی حائری [م ۱۲۱۶ ق]، وحید بهبهانی [م ۱۲۰۶ ق]، شیخ ابوالحسن شریف، صاحب تفسیر «مرآة الانوار»، شیخ محمد طه، صاحب «اتقان المقال»، سید عبدالله شُبّر [م ۱۲۴۲ ق]، سید حسین بروجرودی [م ۱۲۶۷ ق] صاحب «نخبة المقال»، حجت الاسلام تبریزی، صاحب «صحیفة الابرار»، شیخ عبدالله بحرانی، صاحب «عوالم»،

با این حال تفسیر عسکری مورد اعتماد بزرگان عالم تفسیر، حدیث، فقه و اندیشه، همچون: رئیس المحدثین شیخ صدوق [م ۳۸۱ ق] در «علل الشرائع»، «من لایحضره الفقیه»، «التوحید» و «الامالی»، قطب راوندی [م ۵۷۳ ق] در «الخرائج و الجرائح»، ابومنصور طبرسی [م ۵۸۸ ق] در «الاحتجاج»، ابن شهر آشوب [م ۵۸۸ ق] در «المناقب»، علی بن یونس عاملی [م ۸۷۷ ق] در «صراط المستقیم»، محقق کرکی [م ۹۴۰ ق] در «اجازات»، شهید ثانی [م ۹۶۵ ق] در «منیة المرید» و «اجازات»، مجلسی اوّل [م ۱۰۷۰ ق] در «روضه المتقین» و مجلسی دوم [م ۱۱۱۱ ق] در «بحار الانوار»، شیخ حرّ عاملی [م ۱۱۰۴ ق] در «وسائل الشیعه»، فیض کاشانی [م ۱۰۹۱ ق] در «تفسیر

مضمون شده‌اند، از اینرو شاهد عبارات ضعیف و مضطرب هستیم. در مواردی نیز با کتاب خدا و روایات قطعی تعارض دارد.

۱. البرهان فی تفسیر القرآن، سیدهاشم بحرانی، نشر بنیاد بعثت، ج ۱، ص ۱۰۵.

شیخ صدوق آشنای به حدیث بوده و از نظر زمان به این کتاب نزدیک‌تر از محدثان منتقد بوده است. علاوه بر اینکه بسیاری از علمای ما بدون هیچ طعن و نقدی به کتاب، از آن روایت نقل کرده‌اند.^۱

۲. محدث عالی مقام، میرزا حسین نوری رحمته‌الله: «دیدگاه محققان، پیرامون تفسیر امام حسن عسکری علیه‌السلام از جمله: وحید بهبهانی، سید هاشم بحرانی، مجلسی اوّل و دوم، شیخ سلیمان بحرانی و محمد جعفر خوانساری این است که: اصحاب ما همانند ابن بابویه [شیخ صدوق رحمته‌الله] روایاتی از این تفسیر نقل کرده‌اند. شیخ صدوق از جمله کسانی است که تعهد کرده است در کتابهایش فقط روایات صحیح و متقن را نقل کند. [این نکته نشانگر آن است که چون صدوق از تفسیر امام حسن

شیخ مرتضی انصاری [م ۱۲۸۱ ق] در «کتاب الطهارة»، شیخ عبدالله مامقانی [م ۱۳۱۵ ق]، آقا رضا همدانی [م ۱۳۲۲ ق] در «مصباح الفقیه»، آیت الله بروجردی [م ۱۳۸۰ ق] در «جامع الاحادیث الشیعة»، علی بن حسن زواری (استاد صاحب «منهج المقال»)، محدث نوری [م ۱۳۲۰ ق] در «مستدرک الوسائل»، آقابزرگ تهرانی [م ۱۳۸۹ ق] در «الذریعة»، امام خمینی رحمته‌الله [م ۱۴۱۰ ق] در «مکاسب محرمة»، و بالاخره استاد شهید مطهری در «آشنایی با قرآن» قرار گرفته است.

تفسیر عسکری از منظر اهل نظر

سخن برخی از بزرگان در تأیید این تفسیر:

۱. علامه ملا محمد باقر مجلسی رحمته‌الله: «تفسیر امام عسکری علیه‌السلام از کتابهای معروف بوده، شیخ صدوق بر آن اعتماد و از آن حدیث نقل کرده است. هر چند بعضی از محدثان، این کتاب را مورد نقد قرار داده‌اند؛ اما

۱. بحار الأنوار، محمد باقر مجلسی، مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۳ق، ج ۱، ص ۲۸.

پژوهشی پیرامون آن» در تهران [۱۴۰۴ ق] با مقدمه‌ای مبسوط در اثبات وثاقت تفسیر، ترجمه و منتشر کرده است.

سید حسین بهریلوی [یا بریلوی، متوفای ۱۳۶۱ ق] این تفسیر را به زبان اردو ترجمه کرده و با عنوان «آثار حیدری» به چاپ رسانده است.

نکته‌هایی ناب از تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام:

۱. درسی از حضرت زهرا علیها السلام

در حدیثی از تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام، ذیل آیه ۸۳ بقره آمده است: زنی خدمت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام رسید و عرض کرد: مادر پیر و ضعیفی دارم که در مسائل نماز دچار مشکل شده است و مرا فرستاده است تا از شما سؤال کنم. حضرت زهرا علیها السلام پاسخ او را بیان فرمودند و آن زن سؤال دیگری مطرح کرد. حضرت پاسخ فرمودند. آن زن برای سومین بار سؤال کرد و پاسخ شنید و این کار

عسکری علیه السلام روایت نقل کرده است، پس در صحت این تفسیر جای هیچ شک و شبهه‌ای نیست.^۱

نسخه‌ها و ترجمه‌های تفسیر

عسکری

متن عربی تفسیر، بارها چاپ شده است و آنچه در دسترس می‌باشد، اخیراً توسط مدرسه امام مهدی علیه السلام و با نظارت محقق فرزانه «سید محمد باقر موحد ابطحی»، در قم چاپ شده است.

قدیمی‌ترین ترجمه فارسی آن، «آثار الاخیار» نام دارد که توسط «ابو الحسن علی بن حسن زواره‌ای» [م ۹۸۴ ق]، ترجمه شده که تمام متن آن موجود است. آقای «قدرت الله حسینی شاه‌مرادی» نیز سوره فاتحه این تفسیر را با عنوان «تفسیر فاتحه الكتاب از امام حسن عسکری علیه السلام و

۱. خاتمة مستدرک الوسائل، محدث نوری، مؤسسة آل البيت، قم، ج ۵، ص ۱۹۹، ماهنامه کوثر، ش ۶۰، ص ۸۵.

را تا ده بار تکرار کرد، و حضرت هر بار به او پاسخ و او، سپس از فزونی سؤالهای خود شرمنده شد و عرض کرد: دیگر به شما زحمت نمی‌دهم، ای دختر رسول خدا ﷺ!

حضرت فاطمه علیها السلام فرمودند: «هَاتِي وَ سَلِي عَمَّا بَدَأَ لَكَ! أَرَأَيْتِ مَنْ أَكْثَرِيَ يَوْمًا يَصْعَدُ إِلَى سَطْحِ بَحْمَلٍ ثَقِيلٍ، وَ كِرَاوُهُ مِائَةٌ أَلْفِ دِينَارٍ، أَيْثُقَلُ عَلَيْهِ؛ بِيَا وَ از هر چه برایت پیش آمده سؤال کن! آیا اگر کسی بر عهده بگیرد که بار سنگینی را از محل بلندی بالا ببرد و کرایه آن صد هزار دینار باشد، سنگینی بار او را زحمت خواهد داد؟» زن عرض کرد: نه، حضرت فرمود: «اَكْثَرِيَتْ اَنَا لِكُلِّ مَسْئَلَةٍ بِأَكْثَرِ مِنْ مِائَةِ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لَوْلَا فَأَخْرَى أَنْ لَا يَثُقَلْ عَلَيَّ؛ هر سؤالی که تو از من می‌کنی و من پاسخ می‌گویم، به اندازه فاصله میان زمین و عرش مملو از لؤلؤ، پاداش من خواهد بود، پس قطعاً

چنین باری بر من سنگین نخواهد بود.»^۱

این حوصله عجیب و آن برخورد محبت‌آمیز حضرت علیها السلام و آن تشبیه زیبای ایشان برای برطرف کردن شرمندگی سؤال کننده، هر یک نمونه جالبی از خوش خلقی پیشوایان بزرگ ما می‌باشد و سزاوار است در طریق ارشاد مردم از آن الهام بگیریم.

۲. توسل به اصحاب کساء

در تفسیر عسکری ذیل آیه ﴿فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾^۲ «سپس آدم علیه السلام از پروردگارش کلماتی دریافت کرد و با آنها توبه کرد و خداوند توبه او را پذیرفت؛ چراکه خداوند توبه‌پذیر و مهربان است.» می‌خوانیم: هنگامی که حضرت آدم علیه السلام مرتکب آن ترک اولی شد و از پیشگاه خداوند متعال پوزش

۱. التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن

العسکری علیه السلام، ص ۳۴۰.

۲. بقره / ۳۷.

طلبید، عرض کرد: «یا رَبُّ! تُسَبِّحُ عَلَيَّ، وَأَقْبَلُ مَعْذِرَتِي، وَأَعِدَّنِي إِلَى مَرْتَبَتِي، وَارْفَعْ لَدَيْكَ دَرَجَتِي فَلَقَدْ تَبَيَّنَ نَقْصُ الْخَطِيئَةِ وَذُلُّهَا فِي أَعْضَائِي وَسَائِرِ بَدَنِي؛ پروردگارا! به من رو کن و عذر مرا قبول نما. و مرا به مرتبه‌ام بازگردان و درجه‌ام را نزد خود و خواری آن در اعضا و تمام وجودم آشکار شد.» خداوند فرمود: آیا به خاطر نداری که به تو دستور دادم در شدايد و حوادث سنگین و دردناک، به محمد ﷺ و آل پاک او مرا بخوانی؟! حضرت آدم ﷺ عرض کرد: پروردگارا! آری. خداوند فرمود: «فَتَوَسَّلْ بِمُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ خُصُوصاً، فَادْعُنِي أُجِبْكَ إِلَى مُلْتَمَسِكَ، وَأَزِدْكَ فَوْقَ مُرَادِكَ؛^۱ پس مخصوصاً به محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین ﷺ توسل کن، پس مرا [به نام آنها] بخوان تا تقاضای تو را بپذیرم و

بیش از آنچه می‌خواهی به تو بدهم.»
۳. شیعه و اهمیت تقیه
 در این تفسیر ذیل آیه ۸۰ و ۸۱ سوره بقره، در معنای شیعه و شرایط آن مطالبی بیان شده است و روایاتی را نقل می‌کند، سپس بحث تقیه را مطرح می‌کند و می‌نویسد: تقیه در بعضی از روایات، در ردیف ادای حقوق برادران دینی به عنوان دو فریضه از بزرگ‌ترین فرایض ذکر شده است. چنان که در ذیل آیه: «وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ» می‌خوانیم: «وَأَعْظَمُهَا فَرَضَانِ: قَضَاءُ حُقُوقِ الْإِخْوَانِ فِي اللَّهِ وَاسْتِعْمَالُ التَّقِيَّةِ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ؛^۲ بزرگ‌ترین اعمال صالح [بعد از توحید، نبوت و امامت] دو چیز است: یکی پرداخت حقوق برادران دینی به خاطر خدا و دوم، رعایت تقیه در مقابل دشمنان خدا.» آنگاه از امام مجتبی ﷺ نقل می‌کند که فرمود: «إِنَّ التَّقِيَّةَ يَنْصَحُ اللَّهُ بِهَا أُمَّةً لِمَصَاحِبِهَا مِثْلُ

۱. التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن

العسکری ﷺ، ص ۲۲۵.

۲. همان، ص ۳۲۰.

ثَوَابِ أَعْمَالِهِمْ فَإِنْ تَرَكَهَا أَهْلَكَ أُمَّةً، تَارِكُهَا شَرِيكُ مَنْ أَهْلَكَهُمْ؛ تَقِيَّةَی که با آن حال امتی اصلاح گردد، برای تَقِيَّة کننده همانند پاداش اعمال آنها را به بار خواهد آورد و اگر ترک تَقِيَّة باعث هلاک امتی گردد، او شریک جرم خواهد بود.^۱

چون ممکن است ترک تَقِيَّة برای خود انسان به خاطر موقعیت و نفوذ اجتماعی اش، هیچ گونه زیانی نداشته باشد؛ اما افراد بی گناه و عادی که به پیشوا و رهبری وابسته هستند، هدف حملات دشمن قرار گیرند. اینجاست که رهبر و پیشوای مکتب برای حفظ نفرات خود از روش تَقِيَّة استفاده می کند تا با کمک آنها به هدفهای اساسی برسد.

۴. عالمان ریاکار

استاد مطهری رحمته الله علیه در کتاب «آشنایی با قرآن» به نکته ای اجتماعی و مهم اشاره می کند و می نویسد: «حدیث

معروفی است در تفسیر امام عسکری علیه السلام، و از قدیم یادم هست که امام علیه السلام راجع به بعضی از آنهایی که نامشان علما است و در آخر الزمان پیدا می شوند، می فرماید: «هُمْ أَضْرُّ عَلَيَّ ضُعْفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشِ يَزِيدَ عَلَيَّ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام وَ اصْحَابِهِ؛ یعنی ضرر عالمان ریا کار بر امت اسلام از ضرر لشکر یزید بر حسین بن علی علیه السلام و یارانش بیشتر است. واقعاً هم همین طور است. آدمی که این فکر را در میان مردم تبلیغ بکند، ضررش بر اسلام از لشکر یزید بر امام حسین علیه السلام کمتر نیست.»^۲

این تفسیر در بردارنده نکات ارزنده فراوانی است که از مجال این مقاله بیرون است و مبلغین می توانند با مراجعه به این منبع معتبر شیعی، از مطالب بسیار ارزشمند آن بهره مند شوند.

۲. مجموعه آثار استاد شهید مطهری، نشر صدرا،

تهران، ج ۲۶، ص ۳۴۰.

۱. همان.